

Renate Sam Palmić*

Tragom zavičajnih napjeva u osnovnoškolskom glazbenom kurikulumu do interkulturalnosti

UDK: 371:784.4
Pregledni članak

Primljeno: 3. 3. 2013.
Prihvaćeno: 15. 9. 2013.

Sažetak: Posebnosti hrvatske zavičajne/tradicijske glazbe u svojim glazbenim izražajnim elementima raznolike su i različite. U radu su, stoga, naglašene zavičajnosti kao glazbene mikrokulture koje se prožimaju s drugim tradicijskim glazbenim kulturama. U tu svrhu analizirani su osnovnoškolski glazbeni kurikuli od 1946. do 2006. godine. Željeli smo utvrditi koliko glazbeni nastavni programi uključuju zavičajnu glazbu i glazbu drugih kultura kao sukonstrukt interkulturalnog pristupa glazbenom odgoju i obrazovanju u multikulturalnom društvu. Rezultati provedene analize pokazali su nedovoljnu senzibiliziranost glazbenih programa za glazbenu zavičajnu raznolikost i multikulturalnu različitost s ciljem oživotvorenja multikulturalnosti što ih tradicijska glazba pruža kroz raznolike interkulturalne procese odgoja i obrazovanja.

Ključne riječi: interkulturalni glazbeni odgoj i obrazovanje, osnovna škola, zavičajni napjevi.

Renate Sam Palmić*

Following up Traditional Songs in Primary School Music Education Curriculum to Interculturality

UDC: 371:784.4

Review article

Accepted: 3rd March, 2013Confirmed: 15th September, 2013

Summary: *The specificities of forms of musical expression within Croatian traditional music possess, in addition to diversity, features that distinguish them from each other. Thus, the paper highlights Croatian traditions as music microcultures intertwined with other music cultures. For this purpose, primary school music education curricula from 1946 to 2006 were analysed. We wanted to determine how much music education curricula include Croatian traditional music and music of other cultures as a co-construct of an intercultural approach to music education in a multicultural society. The results indicated insufficient sensibility of music curricula for musical diversity and multicultural differences with the purpose of achieving multiculturalism which traditional music provides through a variety of intercultural processes of education.*

Keywords: *intercultural music education, primary school, traditional songs.*

1. Opća polazišta

Zavičajni¹ napjev ili pjevanu pjesmu u kontekstu rada promatra se interdisciplinarno s posebnim obzirom na njezino antropološko, povijesno-geografsko i sociokulturološko ishodište i značenje koje ima u općem, osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju. Antropologija glazbe usredotočena je na glazbeno djelovanje koje proizlazi iz ukupnog djelovanja i ponašanja ljudskoga roda. U stručnoj i znanstvenoj etnološkoj, etnomuzikološkoj, antropološkoj, sociološkoj, kulturalno-psihološkoj, glazbeno-pedagoškoj i povijesnoj teoriji i praksi u nas postoji terminološka raznolikost u određenjima glazbe „male kulture“: od pojmova *zavičajna, narodna, pučka, folklorna glazba* do, u novije vrijeme, *tradicijska glazba*² (Bumann, 1991; Ceribašić, 2003; Hofstede, 2001; Hofstede i

¹ *Zavičajnost* se promatra kao glazbenokulturno mikropodručje narodnoga izraza. Povijest tradicijskog/pučkog glazbovanja na svim je mikro/lokalnim područjima i meridijanima povijest stvaranja glazbenih raznolikosti i različitosti, sličnosti i uzajamnosti.

² Svjetska organizacija etnomuzikologa utemeljena 1947. godine pod nazivom *The International Folk Music Council* (IFCM) mijenja svoj naziv 1981. godine u *The International Council for Traditional Music*.

sur., 2006; Lomax, 1968; Magrini, 1999; Marošević, 2001; Nettle, 2005; Pettan, 2001; Stokes, 1994). Tradicijska glazba u Hrvatskoj u svojim se posebnostima prepoznaje u okviru užeg geografskog i lokalnog prostora, odnosno, ona ima regionalne, kulturne, multikulturne, društvene i povijesne značajke.

Središnje pitanje u radu odnosi se na raznolikost i kvantitativnu prisutnost zavičajne pjesme u glazbenim kurikulumima kao propisanog ili preporučenog sadržaja u nastavi glazbene kulture u osnovnoj školi. Hrvatska je *regionalno* prepoznatljiva, odnosno, živi posebnosti u svojim *kulturnim krajolicima*. Njihova je posebnost u zavičajnoj određenosti s kulturnim elementima koji tu posebnost potvrđuju. To su uz materinski govor: narječja, dijalekte i lokalne/mjesne govore, raznoliki i različiti kulturni izričaji čija je sastavnica i glazbeni tradicijski izričaj. Time je jasno određen i *zavičajni glazbeni identitet*. Hrvatski je glazbeni identitet pluralan i mnogostruk. On, prema svojim samobitnostima, ima i elemente glazbeno-kulturne različitosti koje prelaze granice potkultura. Kada se toj tradicijskoj i glazbeno-kulturnoj stvarnosti pridruži stvarnost tradicijskih glazbenih izričaja drugih naroda / nacionalnih manjina u Hrvatskoj koje ostvaruju svoje postojanje kroz različite oblike društvenog i kulturnog djelovanja, tada se izričkom potvrđuje multikulturalna stvarnost tradicijske kulture i identiteta.³ Nadalje, kulturna pluralnost ili prihvaćanje kulturnih različitosti stremi (la je) njihovu životu u prožimanju. U radu se rabe pojmovi *multikulturalnost* i *interkulturalnost* zbog toga što nastavak *-izam* ima primarno ideološku i političku konotaciju (Mesić, 2006), a u radu ideološki pristup nije predmet istraživanja iako ga je nemoguće izbjeći u nekim tumačenjima kulturnih procesa. Pridjevi multikulturalan i interkulturalan proizlaze iz oblika pridjeva *kulturalan* (umjesto *kulturnan*) koji se u hrvatskom jeziku pretežito rabi u novije vrijeme. Dakle, ovi pridjevi označuju „sve ono što se odnosi na prosvjećenost, uglađenost, profinjenost, kulturu, a stječe se odgojem i obrazovanjem. Ovisno o kontekstu u kojem se upotrebljava“ (Čačić-Kumpes, 2004:143). Hrvatsko društvo ima obilježja multikulturalnosti. Pritom se multikulturalnost ne odnosi samo na društva u kojima žive nacionalne manjine, već se odnosi i na „Mi“ društvo koje (ne)prepoznaje vlastite različitosti (Spajić-Vrkaš, 1999). U toj multikulturalnosti hrvatska tradicijska glazba postoji kao zavičajna i multikulturalna interakcija. To znači da je hrvatska tradicijska glazba *multiglazbena* činjenica jer je ona prvenstveno određena povijesno-geografskom, etničkom i kulturološkom dimenzijom.

Regionalne kulture važan su dio interkulturalnih procesa koji se oživotvoruju najvećim dijelom u interkulturalnom odgoju i obrazovanju koji na prvo mjesto

³ Danas su „kulturni identiteti u modernom i postmodernom svijetu uvijek multikulturalni; nikada nisu potpuni i unificirani; ne postoje kao nešto što se treba obnoviti i ponovo tražiti, nego se distingviraju kroz proces, diskontinuitet, samo razlikovanje, te konstituiraju i rekonstruiraju u historijskim diskursima kultura“ (Lenz, 1998, u: Mesić, 2006: 285).

postavlja socijalizacijsku ulogu škole (Perotti, 1995) i u svojoj osnovi taj je proces interakcijski. Brojni su izazovi pred modernom školom pa oni ne mimoilaze ni hrvatsku školu. U globaliziranom, informatiziranom i medijski okupiranom društvu, narušenim društvenim i individualnim integritetom, škola je izgubila monopol odgojne ustanove i prenositeljice znanja. Prije negoli škola stvarno postane interkulturalna škola, valjalo bi joj vratiti temeljnu ulogu odgojno-obrazovne ustanove.⁴ Interkulturalni glazbeni odgoj i obrazovanje polazi od općeg cilja interkulturalnog obrazovanja i uključuje interkulturalno cjeloživotno učenje. U tom kontekstu glazbeni odgoj i obrazovanje moćno je područje u razvoju interkulturalnosti, kao što su: razumijevanje, senzibiliziranost za različitost/drugost, komunikacija i komunikacijska kompetencija te stjecanje iskustva u interakciji s različitim kulturnim grupiranjima. Prožimanje glazbenih različitosti i raznolikosti temelji se na spoznaji i osjećaju vlastitog glazbenokulturnog identiteta, poznavanju, poštivanju i uvažavanju drugih glazbenih kultura koje se razlikuju od *moje* i *naše* te na sposobnostima za glazbenokulturni dijalog. Interkulturalni glazbeni odgoj i obrazovanje ne poznaje glazbenu ni kulturnu isključivost. Drugim riječima, glazbeni odgoj i obrazovanje određuje se kao multikulturalno i interkulturalno odgajanje i učenje (Disoteo, 2000). Glazbeni se identiteti u interkulturalnom ozračju upoznaju, prepoznaju, poštuju, prihvaćaju, uspoređuju, prožimlju i promiču. Postaju realitet u multikulturalnom društvu.

2. Zavičajni i multikulturalni napjevi u programima glazbene nastave od 1948. do 2006.

Glazba je u nastavi osnovne škole u početku kao predmet *Pjevanje* kontinuirano prisutna od ustanovljenja hrvatskog obveznog školstva. Obvezno školovanje u četverogodišnjem trajanju utemeljeno je donošenjem Zakona o školstvu, 15. listopada 1874. godine, koji navodi obvezne predmete u „općoj pučkoj školi“ među kojima je i *Pjevanje* (Matijević, 1994). Postoji određeni diskontinuitet u pojavljivanju glazbenih nastavnih programa, posebice onih programa iz ranijih razdoblja, odnosno, od završetka Drugoga svjetskog rata do šezdesetih godina 20. stoljeća. Pojavljivanje tradicijskih napjeva može se svrstati: (1) prema zavičajnom načelu pojavljivanja, (2) prema obuhvaćanju zavičajnih napjeva svih hrvatskih regija/etnografskih zona (3) prema načelu „ravnopravnosti“ uvrštenja napjeva iz svih krajeva (republika) bivše države do 1991. godine te (4)

⁴ Škola je sve više izložena devijantnom ponašanju društva: prisutni problemi slobodnog vremena mladih, rastakanje obitelji zbog socioekonomskih problema, a u Hrvatskoj (još) žive i posljedice ratnih zbivanja devedesetih godina 20. stoljeća. Svi ti problemi podjednako zahvaćaju sve etničke skupine iste društvene zajednice. I u uvjetima nesigurne stvarnosti i neizvjesne budućnosti interkulturalni odgoj i obrazovanje predmnijeva školu u kojoj surađuju učitelji, učenici, roditelji i društvo.

tradicijski napjevi iz drugih zemalja Europe i svijeta. Pritom se javljaju određeni stereotipi u pojavljivanju napjeva/pjesama, kao što je pojavljivanje istih pjesama u programima od 1. do 8. razreda. S obzirom na to da Program iz 1946. godine ne sadrži konkretne primjere, u sljedećoj tablici prikazana je kvantitativna analiza tradicijskih napjeva od 1948. do 2006. godine.

Tablica 1 – Brojčani pokazatelji zastupljenosti tradicijskih pjesama u glazbenim nastavnim programima po godinama i razredima

godina	1. r.	2. r.	3. r.	4. r.	5. r.	6. r.	7. r.	8. r.
1948.	6	5	5	4	-	-	-	-
1972.	6	9	10	12	17	20	10	-
1984.	11	14	17	12	21	10	6	1
1991.	3	8	3	7	18	18	6	6
1995.	17	29	25	15	18	18	6	6
1999.⁵	12	19	20	12+16	10+12	19+15	6+12	6+2
2006.⁶	12	12	17	22	*	*	*	*

Brojčani podaci u Tablici 1 pokazuju da je – izdvoji li se 1948. godina (četverogodišnja osnovna škola) – broj pjesama 1991. godine znatno reduciran u prvim četirima razredima, dok je 1995. godine njihov broj značajno povećan. Od 1999. godine u predmetnoj nastavi Glazbene kulture pojavljuju se folklorne Teme po načelu zavičajnosti u odgojno-obrazovnom području Narodna glazba. Predloženi broj pjesama relativno uvećava njihov broj jer se izbor i broj prepuštaju učitelju. Tradicijski se napjevi u programu iz 2006. *preporučuju* u okviru folklornih Tema i zbog toga su zasebno navedeni, a ne s ostalim glazbenim sadržajima i područjima.

⁵ Drugi dio brojčanih pokazatelja od 4. do 8. razreda odnosi se na tradicijske napjeve iz posebne Pjevanke u Programu.

⁶ U 5., 6., 7. i 8. razredu učitelj izabire po dvije folklorne Teme prema načelu zavičajnosti (Tema 1 = 9 narodnih pjesama, Tema 2 = 16 narodnih pjesama, Tema 3 = 14 narodnih pjesama, Tema 4 = 12 narodnih pjesama, Tema 5 = 9 narodnih pjesama, i Tema 6 = 9 narodnih pjesama).

Tablica 2 – Brojčani pokazatelji hrvatskih zavičajnih pjesama prema Folklornim zonama u Temama u Programu iz 2006. godine od 5. do 8. razreda⁷

Tema 1	Slavonija i Baranja	9
Tema 2	Podravina i Posavina	16
Tema 3	Hrvatsko zagorje i Međimurje	14
Tema 4	Lika i Banovina, Gorski kotar	12
Tema 5	Dalmacija	9
Tema 6	Istra i Hrvatsko primorje	9

Podaci u Tablici 2 pokazuju koncentraciju najvećeg broja napjeva iz središnje Hrvatske, a potom iz gorske Hrvatske, odnosno iz Like i Banovine, s izostankom Gorskog kotara. Folklorne zone Hrvatske brojčano su neravnomjerno zastupljene narodnim napjevima. U sljedećoj tablici prikazani su brojčani podaci o zastupljenosti tradicijskih pjesama drugih glazbenih kultura u glazbenim nastavnim programima od 1948. do 2006. godine.

Tablica 3 – Brojčani pokazatelji multikulturalne zastupljenosti pučkih napjeva po godinama i razredima

godina	1. r.	2. r.	3. r.	4. r.	5. r.	6. r.	7. r.	8. r.	ukupno po razredima
1948.	3	2	0	3	-	-	-	-	8
1972.	0	0	1	0	6	4	5	0	16
1984.	0	6	6	1	8	1	0	0	22
1991.	0	0	0	1	6	1	0	0	8
1995.	5	6	5	6	6	1	0	0	29
1999.	6	5	5	5	2	13	4	3	43
2006.	2	3	6	2	0	0	0	0	13
ukupno po godinama	16	22	23	18	28	20	9	3	

⁷ Teme 2 i 3 odnose se na Folklornu zonu središnje Hrvatske, dok se ostali krajevi: Moslavina, Bilogora, Turopolje, Pokuplje ne uključuju, iako ih se nalazi u primjerima pjesama u objema spomenutim Temama. Pjesme u Temi 4, gorska Hrvatska, djedovina su Like i Banovine, dok se pjesme iz Gorskog kotara ne nalazi. Tema 5 obuhvaća primorsku Hrvatsku i Dalmaciju (i to: Dalmacija, Dubrovnik i dalmatinski otoci).

Tablica 3 pokazuje diskontinuitet i skroman broj multikulturnih glazbenih primjera. U tome se ističu glazbeni programi iz 1991. i 2006. godine. S obzirom na to da se u programu Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda (HNOS) iz 2006. godine javlja skroman broj primjera napjeva drugih naroda, ističe se podatak u Točki 3. HNOS-a, Ciljevi i zadaci odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi na str. 11, gdje piše da „učenike valja poučiti i osposobiti za življenje prema načelima poštivanja različitosti i interkulturalnog razumijevanja“. Na 66. stranici HNOS-a, u Uvodu predmeta Glazbena kultura, u dijelu obveznih nastavnih sadržaja navodi se „narodna glazba (domaća i strana)“.

3. Zaključno promišljanje

3.1 Multikulturalni napjevi u programima glazbene nastave

U nastavnim programima glazbene kulture od 1948. do 1991. godine multikulturalna zastupljenost tradicijskih napjeva odnosila se u najvećoj mjeri na one iz krajeva (republika) bivše države. Tako u nastavnom programu iz 1948. godine nema niti jednog napjeva izvan granica tadašnje FNRJ. U programu glazbene kulture iz 1972. godine pojavljuje se jedna pjesma iz Njemačke, a u programu iz 1984. godine po jedna pjesma iz Švedske i Mađarske. Tu je činjenicu također moguće protumačiti ideološko-političkim razlozima, odnosno, administrativnom zatvorenosti političkog i društvenog uređenja tadašnje države prema kulturnoj različitosti. Domovinski rat u Hrvatskoj – u procesu raspada bivše države – odrazio se u svim segmentima djelovanja hrvatskog društva pa tako i u sustavu obrazovanja na svim razinama. Zbog činjenice nužne nacionalne homogeniziranosti i promjena u svijesti svakog pojedinca u izvanrednim okolnostima kao što je ratno stanje moguće je komentirati svaku društvenu, političku i kulturnu promjenu. Istodobno s negativnim posljedicama spomenutih okolnosti s kojima se suočava država i društvo stvaraju se nove paradigme, svijest i procesi u paralelnom stvaranju nove države. Homogeniziranje društva najčešće se u takvim situacijama očituje na nacionalnoj razini, a potom i na regionalnoj. Tako je moguće protumačiti i onaj dio izmjena i dopuna u planovima i programima za osnovne škole koje se odnose na programske sadržaje glazbene kulture. Izostavljeni su, primjerice, prvenstveno napjevi iz dijelova bivše države: Srbije, Crne Gore i BiH, ali i iz zemalja šire regije, Europe i svijeta. Glazba, međutim, ima „zadaću“ okupljanja, bodrenja i buđenja nade u turbulentnim vremenima, a posebice ona glazba koja svoje izraze crpi u narodnom tonu. U vremenima Domovinskog rata, osjećaja nacionalne ugroženosti, naglašena je potreba za izražavanjem identiteta i društvene pripadnosti. Mijenjaju se vrijednosni sustavi, a svi do tada postojeći devalviraju ili se privremeno napuštaju u korist jedinog cilja, očuvanja teritorijalne cjelovitosti i nacionalne sigurnosti. U tom smislu obrazovni sustav ima vrlo osjetljivu zadaću: pored

praktičnog funkcioniranja u izvanrednim okolnostima izvanredna situacija očito je nametnula stanovite promjene u obrazovnim programima. Te promjene mogu imati i ideološku konotaciju pa, iako je vrijednosni sustav „čvrsto ukorijenjen u davnim vremenima“ (Rendić-Miočević, 2006:12) kulturnog pluralizma, posebice u rubnim regionalnim područjima, hrvatski su osnovnoškolski obrazovni programi u nekim njegovim područjima doživljavali naročite promjene koncentrirane na jednonacionalnost i centralizaciju. Oslobođena nacionalna energija utjelovila se na primatu odjednom stečene vlastitosti i u ovom najosjetljivijem segmentu modernoga društva, u odgojno-obrazovnom sustavu. Pritom su se programske intervencije (izmjene i dopune) najradikalnije dogodile u osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju, i to u područjima koja se izravno povezuju s odgojnim, humanističkim, kulturnim i socijalnim pitanjima. To su prvenstveno područja (predmeti) jezika, povijesti i nacionalne umjetnosti i znanosti, kao što su glazba i književnost. U tom kontekstu moguće je komentirati redukciju *drugih* nacionalnih glazbenih sadržaja: bivših nacionalnih, republičkih (i regionalnih) sastavnica kao i ostalih nacionalnih kultura. Težnja za nacionalnom slobodom rezultirala je jednoobraznošću u sadržajnom pristupu glazbenom narodnom izričaju, i na nacionalnoj osnovi, i djelomično na regionalnoj zastupljenosti glazbenih sadržaja. Svi ti detalji upućuju na zaključak da bi valjalo sveobuhvatno razmotriti i pristupiti širem multidisciplinarnom istraživanju spomenutih pojava. U navedenim se okolnostima, međutim, na određeni način marginalizira kulturološko značenje regionalne raznolikosti kao i kulturne različitosti u državotvornim okvirima. Ovu tvrdnju potkrepljujemo izborom hrvatskih zavičajnih napjeva prema utvrđenim regijama u programu nastave glazbene kulture iz 1991. godine. Po završetku procesa administrativnog osamostaljenja i ratnih zbivanja bio je očekivan zaokret u okrilje pluralnog i multikulturnog društva i u konkretizaciji nastavnih programa, što se na primjeru glazbenih nastavnih programa u području tradicijske glazbe samo djelomično ostvarilo.

Glazbeni programi iz 1995., 1999. i 2006. godine pokazuju oprečnu situaciju u odnosu na zacrtane smjernice strategije razvoja nove škole, posebice po pitanju programskih sadržaja koji se odnose na zavičajnu glazbu i multikulturalnu zastupljenost glazbenog izraza. Razvidno je da se u programskoj strukturi iz 1995. i 1999. godine povećala zastupljenost tradicijskih napjeva, posebice drugih narodnih kultura. S ukupno 7 napjeva iz 1991. godine predloženi se izbor povećao na 26 primjera u 1995. godini, odnosno, na 46 napjeva u programu iz 1999. godine, što je ujedno znatno povećanje s obzirom na ukupan broj u svim prethodnim glazbenim programima. Činjenica integriranja multikulturalnih glazbenih primjera potvrđuje se obuhvaćanjem glazba svijeta. Iz bližeg regionalnog okruženja i dalje izostaju napjevi narodnih kultura istočnih susjeda, ali su zastupljeni primjeri iz Slovenije i Makedonije. Promjenu je, nakon 1991.

godine, moguće objašnjavati višeznačno: (1) nastoji se konkretizirati deklarativno zalaganje za jedan od strateških zadataka u osnovnoškolskom obrazovanju, a to je multikulturalna dimenzija, s obzirom na prisutnost nacionalnih manjina u Hrvatskoj kojima se ustavnim zakonom jamče sva prava, (2) sveobuhvatnost kulturne različitosti na primjerima svjetske glazbene baštine za djecu, (3) osnaživanje multikulturalne stvarnosti hrvatskoga društva treba početi u ranom i osnovnom odgoju i obrazovanju pri čemu mogu posvjedočiti i pomoći primjeri iz teorije i prakse interkulturalnog pristupa glazbenoj nastavi u svijetu. Međutim, unatoč nekim pozitivnim pomacima u uključivanju multikulturalnih glazbenih sadržaja u program nastave glazbene kulture, u brojčanom je smislu, po razredima, evidentna njihova simbolična prisutnost. Ne postoji sustavno javljanje napjeva, jer se oni pojavljuju sporadično od 1. do 8. razreda, što navodi na zaključak da je riječ o određenom formalizmu u njihovoj pojavnosti. Osim toga, u nekim se razredima multikulturalni primjeri tradicijskih napjeva uopće ne javljaju ili je prisutan jedan primjer. Tabela prikaz brojčanih pokazatelja narodnih napjeva drugih kultura (Tablica 3) u programu glazbene kulture iz 2006. godine pokazuje novu činjenicu – redukciju multikulturalnih napjeva. U kontinuitetu mnogobrojnih programskih promjena u kurikulumu glazbene nastave za očekivati je (bilo) da će nužna pozornost suvremenog obveznog (glazbenog) odgoja i obrazovanja biti usmjerena i na potrebu oživotvorenja i zavičajnog i multikulturalnog identiteta i interkulturalnog dijaloga kroz primjere i pristup multikulturalnoj tradicijskoj glazbi. Međutim, kurikulum glazbene nastave iz 2006. godine u području „Pjesme“ od 5. do 8. razreda navodi općenit broj pjesama u 5., 6. i 7. razredu dok ih za 8. razred ne navodi. Pritom za svaki razred stoji napomena da su pjesme „Slobodan izbor učitelja i učenika“ s izostankom razlikovanja i određenja autorskih i tradicijskih primjera. Glazbeni odgoj i obrazovanje na primatu glazbene baštine „podrazumijeva stjecanje stavova“, senzibilizacije, odnosa i doživljaja, „slobodu mišljenja, slobodu kulturnog izričaja“, što „pretpostavlja angažiranost viših intelektualnih funkcija od memoriranja“, emocionalnu i društvenu angažiranost. Ovakav pristup multikulturalnim napjevima u glazbenom nastavnom programu zbog toga je neshvatljiv. Nacionalni kurikulum u demokratskom društvu proizlazi iz određenog sustava vrijednosti koje to društvo ima i usmjereno je na „internacionalne komunikacije i neizbježne globalizacijske utjecaje. Multikulturalno obilježje društva, posebice onog građanskog, u liberalnoj je teoriji ujedno i „vid osobnog identiteta“ (Kymlicka, 2003: 30) koji se razvija, sazrijeva, njeguje i na temeljima (vlastite) narodne i (drugih) narodnih kultura u institucionalnom obrazovanju, samoobrazovanju i cjeloživotnom učenju. U tome hrvatsko društvo nije iznimka. Odjeci svake radikalne promjene, pa tako i onih, primjerice, na mikroplanu obrazovnog sustava, kao što je to osnovnoškolski podsustav, vrlo su snažni. Oni (ne)posredno i dugoročno zadiru u temelje funkcioniranja društva – kao

multikulturalne (multietničke) zajednice i u svakog pojedinca koji se u tom društvu ostvaruje. U području glazbenog odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi, u segmentu zavičajno i multikulturalno iniciranih programskih sadržaja svaka promjena potiče pitanja i na njih traži odgovore. Jedna od takvih radikalnih promjena (ne)zastupljenosti multikulturalnih napjeva evidentna je u posljednjim dvama programima glazbene kulture, iz 1999. i 2006. godine. Naime, nakon brojčano najzastupljenijih primjera multikulturalnih glazbenih sadržaja i oblika u programu iz 1999. godine (djelomice i u programu iz 1995. godine), još je uočljiviji njihov nedostatak u posljednjem, najizmjenjenijem programu. Razlozi nedovoljne percepcije važnosti i uloge multikulturalnih glazbenih primjera u Nastavnom planu za provedbu nastavnih programa glazbene kulture iz 2006. godine mogu biti različiti, ali je u konkretnom slučaju nejasno zašto je to tako. Pri odabiru primjera tradicijskih napjeva općenito, pa tako i onih multikulturalnog obilježja, nastavni programi ne pokazuju odveć invencije u smislu (1) raznolikosti i različitosti, (2) prilagodbe društvenim promjenama, posebice s obzirom na sadržajnu aktualnost i primjerenost, (3) izvornog, tradicijskog ili usmenog prenošenja, (4) kulturne dimenzije, (5) glazbeno-estetskih zahtjeva te (6) zanimljivosti i primjerenosti interpretativnim mogućnostima učenika i njihovoj sposobnosti glazbeno-estetske percepcije kao i (7) odgojno-obrazovne dimenzije u njezinoj cjelovitosti. Ti su se zahtjevi po sebi nametnuli s obzirom na određene primjere brojlica i napjeva koje učenika prate od predškolskog odgoja do 4. razreda osnovne škole. Mogućnosti izbora i dostupnost pjesama danas zaista ne predstavljaju problem, a raznolikošću glazbenih primjera podupire se motivacija i potiče na glazbene aktivnosti. Ovom se napomenom ne odriče i potrebna dimenzija ponavljanja (u metodičkom smislu, odnosno, u potrebnim metodičkim postupcima i zadacima).

3.2 Zavičajni napjevi u programima glazbene nastave

U radu se hrvatski zavičajni napjevi namijenjeni pjevanju, u glazbenim nastavnim programima od 1948. godine, promatraju iz nekoliko vizura: (1) (dis)kontinuiteta, (2) (ne)ravnomjerne pojavnosti glazbenih primjera s obzirom na geografska/regionalna obilježja, (3) izbora primjera u kontekstu zavičajne glazbene i kulturne raznolikosti, (4) odgojno-obrazovnog cilja (glazbena senzibiliziranost: poznavanje i prepoznavanje nacionalne glazbeno-kulturne raznolikosti i emocionalna vezanost uz narodni izričaj, svijest o značenju narodne kulture), (5) mikrokulturne i multikulturalne realnosti (lokalni, regionalni, nacionalni aspekt) i (6) interkulturalnog obrazovanja: prožimanja ostvarenih odgojno-obrazovnih ciljeva u smislu osnaživanja osjećaja kulturne vlastitosti u multikulturalnoj realnosti življenja i njezinoj izgradnji (odnosa, razumijevanja, komunikacije u realitetu urbanog, utjecaja medija, supkulturnih procesa te samoaktivnosti). Narodne i zavičajne pjesme u nastavnim se programima javljaju od 1948., ali se od

1999. godine uz navode napjeva po glazbenim odgojno-obrazovnim područjima navode i oni iz posebne pjevanke, a od 2006. godine, kao što je spomenuto, od 5. do 8. razreda tradicijska je glazba razvrstana u tematske i regionalne cjeline, odnosno Teme, koje učitelji – po dvije u svakom razredu – biraju „prema načelu zavičajnosti“. Dok su neke regije i lokaliteti posve izostavljeni (Gorski kotar), neke su zone formalno zastupljene, a druga su područja češće ili redovito uvrštena i s većim brojem pjesama. Pokazuje se, dakle, koliko obrazovni programi u svojim preporukama konkretiziraju deklarativno zalaganje za funkcionalnu glazbenu, kulturnu i multikulturnu edukaciju na načelima vrijednosnih kriterija i kontinuiteta. S obzirom na kontinuitet javljanja pojedinih napjeva od samih početaka konkretizacije programa/sadržaja 1948. godine, kada se napjevi propisuju, pa do danas, moguće je ustvrditi da je – s jedne strane – njihova glazbena, odgojno-obrazovna vrijednost neupitna. Međutim, istovremeno se može uputiti prigovor na nedovoljnu inventivnost u izboru primjera, kako u pogledu sadržaja, tako i s obzirom na vokalne, odnosno, izvedbene mogućnosti učenika. Posebice kada se tome pridoda otežavajuća okolnost, kao što je neprikladnost glazbenog nastavnog plana (1 sat tjedne nastave glazbene kulture), koji u stvarnosti ne omogućuje glazbenotradicijsku nastavnu konkretizaciju: motivirajuće metodičke postupke koji će poticati učenika na doživljajno-spoznajnu recepciju glazbene ostavštine vlastite glazbene zavičajne kulture, ostalih hrvatskih glazbenih zavičajnosti i drugih kultura koje ga okružuju. Odnos prema glazbeno-tradicijskoj i kulturnoj vlastitosti isto je tako odnos prema glazbenoj i kulturnoj drugosti. Hrvatska je multikulturalna i to je činjenica koju obrazovni sustav i društvo nedovoljno prepoznaju kao mogućnost oživotvorenja njezine multikulturalnosti na primatu interkulturalnog (glazbenog) odgoja i obrazovanja.

Literatura

1. Baumann, M. P. (1991.): *Music in the Dialogue of Cultures: Traditional Music and Cultural Policy*, Wilhelmshaven: Florian Noetzel.
2. Ceribašić, N. (2003.): *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće, povijest i etnografija javne prakse narodne glazbe u Hrvatskoj*, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku. Biblioteka etnografija.
3. Čačić-Kumpes, J. (2004.): „Interkulturalizam u obrazovanju: koncepti i razvojne mogućnosti“, *Povijest u nastavi*, 2, 4, 305 – 322.
4. Disoto, M. (2000.): „Didattica interculturale della musica“, *Quaderni dell'interculturalita*, n.7, CEM/Brescia. Bologna: EMI.
5. Hofstede, G. (2001.): *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors Institutions And Organizations across Nations*, ThousandOaks, CA: Sage Publications.

6. Hofstede, G. J.; Pedersen, P. B.; Hofstede, G. (2006.): *Komuniciranje. Raziskovanje kulture*, Ljubljana: Družba Piano.
7. Kymlicka, W. (2003.): *Multikulturalno građanstvo, liberalna teorija manjinskih prava*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
8. Lomax, A. (1968.): *Folk song style and culture*, Washington, D.C.: American Association for the Advancement of Science.
9. Magrini, T. (1999.): „Where does Mediterranean Music Begin?“, *Narodna umjetnost* 36/1, 173 – 182.
10. Marošević, G. (2001.): „Folklorna glazba“, u: *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha*, Z. Vitez, A. Muraj (ur.), Zagreb: Barbat, 409 – 421.
11. Matijević, M. (1994.): (ur.) *Prilozi razvoju pluralizma u odgoju i školstvu*, Zagreb: Filozofski fakultet.
12. Merriam, A. P. (1964.): *The Anthropology of Music*, Evanston, Illinois: Northwestern University Press.
13. Mesić, M. (2006.): *Multikulturalizam*, Zagreb: Školska knjiga.
14. Nettl, B. (2005.): *The Study of Ethnomusicology: Twentynine Issues and Concepts*, Illinois: University of Illinois Press.
15. Perotti, A. (1995.): *Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje*, Zagreb: Educa.
16. Pettan, S. (2001.): *Glazbe svijeta u odgoju i obrazovanju: mogućnosti i iskustva / Musics of the World in Education: Possibilities and Experience. Zbornik radova* (ur.) I. Čavlović. Sarajevo: Muzikološko društvo FBiH, Muzička Akademija u Sarajevu, 291 – 298.
17. Rendić-Miočević, I. (2006.): *Hrvatski identitet, trajnost i fluidnost*, Rijeka: Adamić.
18. Spajić-Vrkaš, V. (1999.): „Jedinstvo u raznolikosti: promicanje ljudskih prava i sloboda odgojem i obrazovanjem“, *Obrazovanje odraslih*, (1 – 4), 11 – 31.
19. Stokes, M. (1994.): (ur.) *Ethnicity, Identity and Music: The Musical Construction of Place*, Oxford: Berg.

Popis analiziranih glazbenih nastavnih programa

1. *Nastavni plan i program za osnovne škole u Narodnoj Republici Hrvatskoj* (1946.): Ministarstvo prosvjete Narodne Republike Hrvatske (NRH), Zagreb: 37 – 39.
2. *Nastavni plan i program za osnovne škole u Hrvatskoj za šk. god. 1947/48.*, Ministarstvo Prosvjete NRH, Zagreb: 55 – 57.

3. *Nastavni plan i program za osnovne škole* (1948.): Ministarstvo prosvjete NRH, Zagreb: broj: 36102-III-1948.
4. *Nastavni plan i program za osmogodišnje škole i niže razrede gimnazije, osnovne škole i Produžene tečajeve* (1950.): Ministarstvo prosvjete NRH: 6, 59 – 62, 76, 89 – 90.
5. *Nastavni plan i program za osmogodišnje škole i niže razrede gimnazije* (1951.): Ministarstvo prosvjete NRH, Odjel za školstvo, Zagreb: broj: 8243 – 1951.
6. *Nastavni plan i program za narodne četverogodišnje škole i niže razrede osnovne škole* (1954.): Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NRH, Zagreb: Školska knjiga: 14.
7. *Osnovna škola. Programska struktura* (1958.): Zavod za unapređivanje nastave i općeg obrazovanja NRH, Zagreb: 17, 167 – 179.
8. *Odgojno-obrazovna struktura. Osnovna škola* (1959.): Savjet za prosvjetu NRH, Zagreb: broj: 4389/1 – 1959.
9. *Odgojno-obrazovna struktura. Osnovna škola* (1960.): Savjet za prosvjetu NRH, Zagreb: 222 – 238.
10. *Odgojno-obrazovna struktura. Osnovna škola-programaska struktura, II.* (1964.): Zagreb.
11. *Osnovna škola-odgojno-obrazovna struktura iz 1965. godine*, Zavod za unapređivanje školstva, Zagreb: Školska knjiga: 222 – 234.
12. *Naša osnovna škola. Odgojno-obrazovna struktura* (1972.): SRH, Zagreb: 19 – 20, 269 – 292.
13. *Plan i program odgoja i osnovnog obrazovanja u SR Hrvatskoj* (1984.): Vjesnik Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu, Zagreb: 16 – 20, 3, 19 – 25, 7.
14. *Nastavni plan i program za osnovne škole u Republici Hrvatskoj* (1991.): Zavod za školstvo, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Hrvatske. Zagreb: 8–10, 14, 51–58.
15. *Nastavni plan i program za osnovne škole u Republici Hrvatskoj* (1995.): Glasnik Ministarstva prosvjete i športa, posebno izdanje br. 1. Izmjene i dopune nastavnog plana za I, II, III i IV razred osnovne škole u RH, Zagreb: 6.
16. *Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS). Osnovna škola* (2006.): Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, Zagreb: Narodne novine, 102/2006.

Renate Sam Palmić*

Il ruolo dei canti tradizionali nel curriculum di educazione musicale nelle scuole elementari. Verso l'interculturalità

UDK: 371:784.4

Articolo compilativo

Ricevuto: 3. 3. 2013

Accettato per la stampa: 15. 9. 2013

Riassunto: *Le specificità della musica tradizionale croata in tutte le sue componenti espressive sono molto varie. Nel presente saggio vengono, pertanto, messe in evidenza proprio delle specificità regionali come delle microculture che si compenetrano con altre tradizioni musicali. Con questo scopo vengono analizzati i piani di studio di educazione musicale nelle scuole elementari dal 1946 al 2006. Si è voluto stabilire quanto i piani di studio di educazione musicale includano la musica tradizionale e la musica delle altre culture come uno strumento nell'approccio interculturale all'educazione musicale nella società multiculturale. I risultati dell'analisi rivelano una sensibilità insufficiente nei piani di studio musicali verso la diversità regionale e multiculturale e denotano la necessità di un'inversione di tendenza verso la riproposizione della musica tradizionale nell'ottica di un processo di formazione ed educazione interculturale.*

Parole chiave: *educazione e formazione musicale interculturale, scuola elementare, canti tradizionali.*

*dr. sc. Renate Sam Palmić
Učiteljski fakultet Rijeka

*Renate Sam Palmic, PhD
Faculty of Primary
Education in Rijeka

*Dr. sc Renate Sam Palmić
Facoltà di Scienze della
Formazione, Fiume